

Lendenaus episcopus subscripsi.
 Ego Lupus quamvis indignus episcopus subscripsi in Christi nomine.
 Tedecharius peccator episcopus subscripsi.
 Fortunus peccator episcopus subscripsi.
 Sedonius ac si peccator episcopus subscripsi.
 Deofridus episcopus subscripsi.
 Sadrus episcopus subscripsi.
 Ego Angilrannus subscripsi.
 Sadebertus ac si indignus episcopus subscripsi.
 Rotelinus subscripsi, Gontelmus, Brandomus, Si- B

A gibertus, Zacharias, Rachianatus, Ego, Genterius, Abbo, Adelolinus, Angelelinus, Sadrus.

Ego Richorus, sive Wasco, ac si indignus diaconus, jussus hanc confirmationem relegi et subscripsi.

Actum in Compendio palatii publicæ in synodo congregata anno ab Incarnatione Domini 756, ind. 9. epac., 15, conc. 4, anno 6, (seu 4, ut alii malunt) regni Pippini gloriosi regis, sub die x Kal. Junii.

ANNO DOMINI DCC.

S. PAULUS I,

ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA IN S. PAULUM PAPAM I.

(Lib. Pontif. ex var. edd.)

Paulus, natione Romanus, ex patre Constantino, C ætate in Lateranensi patriarchio cum proprio seniore sedit annos decem, mensem unum. Hic ab ineunte germano Stephano prædecessore ejus pontifice pro

VARIORUM NOTÆ.

1. Paulus. Anno 757, die 28 Maii, Paulus frater Stephani prædecessoris sui contra Theophylactum posterioribus votis pontificatum adeptus est. Bix. et Labb.

2. Paulus, Constantini filius, Romanus, Stephani junioris papæ frater germanus, S. R. E. cardinalis a Zacharia papa factus, imperatoribus Constantino et Leone Augustis, creatus et consecratus iv Kal. Junii, anno 757, in patriarchatu Lateranensi, mores et ecclesiasticam doctrinam perdidit sub Gregorio tertio et Zacharia pontificibus a quæ in diaconatus ordinem cum fratre ascitus est. Verum mortuo fratre Paulum ob integritatem vitæ et doctrinam in demortui fratris locum subrogarunt, cum exemplo careret in summo sacerdotio duorum fratrum successio, quæ nec in posterum unquam visa est. GIACOMINI.

3. Exactis jam exarchis, regibusque Langobardorum non modo in eorum jura, si qua erant, non venientibus, sed a Pippino Francorum rege obsequium ac reverentiæ pleno erga summos pontifices mirum in modum exagitatis, non erat cur apostolica sedes iterum paulo diutius vacaret, nec statim post electionem consecratum novum pontificem accliperet. At intestina discordia quam ipso ex Anastasio discimus, diuturnioris interpontificii causa fuit. Quam lubet iisdem hic verbis proferre, tum ut confirmem quod alibi docui de enthronismo consecrationem præeunte; tum ut liqueat, in more horum temporum fuisse positum, non nisi post depositionem apud sanctum Petrum de successore eligendo cogitatum esse, quod non satis animadvertit Pagius, ubi consecrationes collocandi extra diem Dominicam occasionem est nactus. Loquens igitur Anastasius de electione et consecratione sancti Pauli, qui erat germanus frater nuper mortui pontificis, narrat causas interpontificii, nempe electorum dissidia, dum eorum pars major adhærebat Paulo, qui nunquam ex patriarchio Lateranensi discesserat; pars autem Theophylacto archidiacono domi suæ. Eoque, ait, cum ingenti honore in basilica beati Petri

sepulto, continuo eadem populi congregatio, quæ cum sæpefacto beatissimo Paulo tunc diacono tenebat, quoniam validior, et fortior erat, eum in Pontificatus culmen elegerunt. Post hæc hi qui cum præfato archidiacono aggregati erant, dispersi sunt. Et ita Deo annuente isdem sanctissimus vir in apostolicam beati Petri sacratissimam sedem consecratus pontifex est. Omnia hæc autem facta sunt post mortem Stephani, an. 757. Interpontificii tempore quo de in Codd. et Catalogis duplex opinio est. Plerique enim tradunt vacasse sedem mensem 1, dies 5 aut xxxv dies, ut Catalogi Lucensis, Farfensis, et sex Colbertini (Colb. quintus, mendose, habet dies xxii), necnon Codd. duo Frcheriani, et Thuanus alter, cum duobus Ambrosianis, primo antiquissimo qui hic explicat, et quarto. Alii vero numerant interpontificium dier. xxxii, ut vulgatus, Regius, Mazarinus, Thuanus primus, secundus et tertius Ambrosiani, et Farnesianus, nullo tamen catalogorum iis astipulante. Cæterum utraque harum opinionum ducimur ad diem ordinationis sancti Pauli, 29 Maii, quæ anno 757 in Dominicam incidebat. Id tantum discriminis inter utramque occurrit, quod prima, dierum nempe xxv, quam AA, apud Pagium sequuntur, desumit interpontificium ab emortuali die Stephani II, al. III, quam duratio sedis ejus ostendit fuisse 24 Aprilis, eamque in summam confert; altera vero, dier. xxxii interpontificium de more a die depositionis repetit, quam excludit e dierum summa. Ita conciliandam duxi hanc duplicem de interpontificio sententiam eruditorum causa, quibus arridet prima, ut hiatus bidui inter Stephani obitum et depositionem impleant. Itaque sanctus Paulus Diaconus, prædecessoris frater, quovis populi quiescente dissidio, 29 die mensis Maii an. 757, consecratus sedit, ex unanimi omnium Codd. et catalogorum consensu, annos x, mensem 1, hoc est usque ad diem 28 Junii 767. Hujus pontificis depositionem vitæ scriptor, quicumque is fuerit, non commemorat, sed omnia diligenter enarrat quæ spectant

eruditione ecclesiasticæ disciplinæ traditus est temporibus domni Gregorii Secundi Junioris pontificis. Et postmodum a domno Zacharia beatissimo papa in diaconii ordine pariter cum antefato suo germano consecratus est. Nam dum isdem ejus germanus et antecessor pontifex ad extremum pertingeret vitæ, illico et ¹ populus cum eo hujus Romanæ urbis divites, in ejus domo congregati residebant. Alii vero eidem beatissimo concordabant Paulo diacono, plurima pars judicum et populi cum eo tenentes, quam

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., *populus hujus romanæ urbis.*

VARIORUM NOTÆ.

ejus pietatem quovis temporum caractere vacua. Aliunde tamen est certus emortualis ejus annus; nam Annale Bertiniani (*Script. Italic., t. II*) ad annum 767, loquentes de Pippino ab Aquitanica expeditione reduce: *Et reversus est, inquit, Bitoricam, ibique nuntiatum est de obitu Pauli papæ. Quin etiam dies ipsa emortualis ab Anastasio traditur in Vita Stephani III, al. IV, successoris consecrati, a depositione invasoris Constantini arguenda, de quo satis superque sum locutus in superiori annotatione, ubi etiam delibavi aliqua de iis diebus qui ab invasore dejecto ad ordinationem Stephani excurrunt, ab Anastasio neglectis. Verba Anastasii sunt: Vigesima octava die Julii mensis (in ser. 5 incidit), indictione 6 (an. 768), vespere, in ipso crepusculo noctis, vigilia beatorum martyrum Addon et Sennu, occupantes pontem Salarium (Langobardi, etc.). Alia vero die (ser. 6), transientes per pontem Milvium, venerunt Romam et fecerunt quæ supra aiebam, Constantinum invasorem transfugam deicientes e Lateranensi patriarchio, eumque in carcerem conjicientes. Quibus mirum in modum concinit, nequiquam reclamante Pagio, Marianus Scotus in Chronico: Constantinus, 6 feria, mense Julio depositus est; non quidem ex ordine pontificatus, quod postea factum, sed ex fastigio, quod invaserat. Quamobrem si animadvertantur quæ Anastasius habet de interpontificio post sanctum Paulum: *Et cessavit episcopatus annum unum, mensem unum*, quibus Freherianus Cod. secundus opportune addit: *Quo Constantinus transgressor apostolicæ sedis invasor existit*, pariterque ea quæ in Vita Stephani III, aut IV, habet idem Anastasius de Constantino: *Et per anni spatium et mensem unum sedem apostolicam invasam detinuit*; si hæc, inquam, animadvertantur, nulla prorsus dubitatio erit quin die 23 Junii an. 767 occubuerit mortem sanctus Paulus; inde enim ad diem 29 Julii sequentis anni 768 annus unus unusque mensis numerantur, non secus atque anni decem ac mensia, quibus sanctus pontifex est moderatus Ecclesiam, a die 29 Maii an. 757, ad prædictam emortualis diem, excurrunt. Hæc ad chronologiam sancti Pauli I, qui hunc quartum tonium claudit, per me adnotata nondum prælo committebantur, cum sæpe laudatus P. Joseph Blanchinus, ad pontificiam historiam illustrandam semper vigilans, dono mihi dedit præstantissimum monumentum ex celeberrimæ bibliothecæ capitularis Veronensis codice exceptum, quod mortem ejusdem sancti Pauli, pseudo-papæ Constantini depositionem creationemque Stephani III, al. IV, egregie confirmat. Et quoniam propria quemquam laude fraudari non patitur, acceptum se id referre testatus mihi est eruditissimo archiepiscopo et cancellario amplissimi Veronensis capituli Bartholomæo Campagnolæ, cujus peritiam valde spectabilem in legendis publicæque ad utilitatem discutiendis veteribus Codd. et diplomatibus v. c. Ludovicus Muratorius (*script. Ital. t. II, p. 2, pag. 683*) et præsul Blanchinus (*Anast.**

cum prædicto Theophylacto archidiacono. Ipse vero sanctissimus vir nequaquam a Lateranensi patriarchio recessit. Sed cum cæteris fidelibus suo ægrotanti germano et prædecessori pontifici perseveranter famulabatur. Dum vero de hac vita prædictus ejus germanus et prædecessor pontifex migrasset, eoque cum ingenti honore in basilica beati Petri sepulto, continuo eadem populi congregatio, quæ cum sæpe-fato beatissimo Paulo tunc diacono tenebat, quoniam validior et fortior erat, eum in pontificatus culmen elegerunt. Post hæc hi qui cum præfato archidiacono

t. III, prolegom. pag. 35) optimi judices admirantur. Huncque ait, flagitante illo, et juxta doctissimo comite Otholino Otholinio, summa cum fide id monumentum exscripsisse, et ad se dedisse die 28 Maii labentis hujus anni 1735. Præfatum vero monumentum est actio prima fere integra concilii Romani sub Stephano III, al. IV, ex cujus actionibus 3 et 4 venerabile aliquod fragmentum eduxit Lucas Holstenius (*collect. Rom. pag. 259*), aliudque in Spicilegio Acherii legitur, unde posteriores in conciliarum collectiones translata eadem legimus cum antea nudam hujus concilii memoriam ab Anastasio omnes peterent. Ex nuperrimo hoc monumentum demum aliquando emergit duodecim ii Francorum episcopi, quos non integre decerpit Sirmondus et schedis Panvinianis, ac præinde, Sammarthanos, Antonium Pagium, scriptoresque alios vel oculatissimos decipit; sunt præterea episcopi illi omnes quos Anastasius congregatos testatur ex Campania Thuscia, et Italia provincia, numero quadraginta, quorum vix tres aut quatuor alibi nominatos ab Anastasio Ughellus, et quicumque ante hunc diem scripsere, agnoverunt. Integrum hic darem, nisi opportunus ad Stephani III, al. IV, vitam illustrandam editurus illud essem in sequenti volumine. Interim, ne eruditi id ægre ferant, et ut selectissimarum Europæ bibliothecarum præfecti et nomine et scriptis celebres ad simile aliquod educendum inflammantur, pro maximo Ecclesiasticæ historiæ bono, præstantissimum documentum seorsim ab Anastasio cum aliquot notis in lucem edam. GENNUS.

^a *Eum in pontificatus culmen elegerunt.* Ubi Paulus creatus est pontifex, ad Pippinum Francorum regem litteras dedit, quibus Stephani fratris obitum et suam electionem significat, indicatque se in amicitia ab eodem Stephano inita cum Francis perseveraturum, petens ab eo ut idem præstaret. Hæc litteræ fuerunt primæ ab ipso datæ, utpote ante suam ordinationem scriptæ, earum enim hæc est inscriptio: *Domno excellentissimo filio Pippino Francorum, et patricio Romanorum, Paulus Diaconus, et in Dei nomine electus sanctæ sedis apostolicæ.* Hæc epistola in collectione concil. Labbei prima ordine recte ponitur; in Codice vero Carolino est 13. Hic porro locus se offert de auctore Codicis Carolini lectorem monere. Jacobus Gretzerus, anno 1615, Ingolstadii publicavit epistolas quas Romani pontifices Gregorius III, Zacharias, Stephanus II, Paulus, Stephanus III, Adrianus et pseudo-papa Constantinus ad Carolum Martellum majorem-domus, ad Pippinum, ad Carolum Magnum, et ad Carolomanuum ejus fratrem miserunt. Hæc epistolæ collectæ olim in unum volumen fuerant studio et cura ipsius Caroli Magni, et sunt omnino nonaginta novem. Eas idem Carolus Magnus, anno 791 iterum rescribendas curavit, eo quod nimia vetustate jam ex parte delætæ essent, ut liquet ex antiqua inscriptione majuscule litteris exarata, quæ ab illo ipso qui ejus jussu eas in unum corpus redigendas descripsit collectioni earum præfixa est. Et

aggregati erant, dispersi sunt. Et, ita Deo annente, A isdem sanctissimus vir in apostolicam beati Petri sacratissimam sedem consecratus pontifex est.

Fuit autem temporibus Constantini et Leonis imperatorum. Erat enim mitis atque valde misericors, nulli unquam malum pro malo reddens. Et si pro modico quemquam per iniquos satellites ¹ tribulabat in proximo, tamen, pietate motus, consolationis ² ille inferebat misericordiam. Hic, ut multi testati sunt, nocte per semetipsum ³ cellas pauperum infirmorum perjaacentium, qui ex suis nequaquam assurgere vale-

¹ Cod. Luc., *tribulatos audiebat.*

bant lectulis, necnon et aliorum inopum cum suis familiaribus noctis circuibat silentio, amplissime illis ministrans alimoniam, atque subsidii inferens opem. Sed et carceres atque alia claustra per eadem noctium secreta visitabat. Et si quos ibidem conveniebat retrusos, a mortis emens periculo, liberos ire relaxabat. Sed et plures qui debitis obligati atque afflicti a suis feneratoribus opprimebantur, reddito ipso debito, a jugo redimebat servitii. Viduis, et pupillis, omnibusque egentibus opem ferens. Fortissimus enim erat orthodoxæ fidei defensor. ^b Unde sæpius suos

² Al., *illi.*

VARIANTES LECTIONES.

VARIORUM NOTÆ.

hæc collectio vocatur Codex Carolinus ab ejus B auctore Carolo. M. Lambecius porro, lib. II Bibliothecæ Cæsareæ, cap. 5, testatur eam extractam esse ex antiquo Ms. ejusdem bibliothecæ, sed eum qui Codicem descripsit, et ad Gretzerum misit, nimiam nonnullis in locis corrigendis et mutandis sibi arrogasse licentiam, ideoque operæ pretium fore, si prima illa Editio de integro conferatur cum laudato exemplari authentico. Denique omnes illæ epistolæ anno 791 anteriores sunt, cum earum collectio eo anno facta fuerit. Exstant etiam apud Duchesnium, tom. III. PACIUS.

^a *Cellas pauperum infirmorum.* Cella est habitaculum seu domuncula tenuiorum. Martial. lib. III, epigr. 30 :

Unde tibi togula est et facæ pensio cellæ.

Cella meretricis, pro fornice ubi prostat. Petron. in Satyrico :

Jam pro cella meretrix assem exegerat.

Cellæ servorum. Columell. de Re rustic., lib. I, cap. 6 : *Optime salutis servis cellæ meridiem æquinoctialem spectantes fient.* Petron. in Satyric. *Non longe ab ostiarii cella.* ALTASERRA.

^b 1. Unde sæpius suos missos cum apostolicis obsecratoriis atque admonitoriis litteris præfatis Constantino et Leoni Augustis direxit. Sanctissimus pontifex Paulus super gravissimo negotio cultus sacrarum imaginum, quibus nefarium bellum indixerant imperatores Constantinopolitani Constantinus Copronymus et Leo ejusdem filius, plurimum allaboravit; et, ut a prava sententia impios imperatores revocaret, sæpe missos ad eosdem direxit, et plures epistolâs iisdem obsecrationum simul et admonitionum plenas conscripsit, quarum exemplaria cum injuria temporum, tum hominum ignavia et negligentia nobis invidit. Harum præter Anastasium mentionem facit Hadrianus papa in actione 2 synodi Nicenæ II. Illarum vero epistolarum, quas Paulus in Galliam regi Pippino misit, nullum verbum facit noster Bibliothecarius, quas nisi recitare, indicare saltem debuisse videtur ad texendam historiam hujusce pontificis, cui non minus cordi fuit ecclesiastica dogmata adversus Iconoclastarum hæresim tueri, quam sedis apostolicæ cum patrimonium, tum provincias, Pentapolim scilicet, et Exarchatum Ravennæ, quæ recentis regis Pippini donatione ejusdem sedis jure accesserant, a Desiderii Longobardorum regis injuriis et insidiis, atque ab eorundem Constantini et Leonis aggressionibus, quas minabantur, vindicare et custodire. Exstant hæ epistolæ in Codice Carolino numero triginta et una. Si quis Anastasii silentio fultus hæc litteras Paulo abjudicaret, ne ille turpiter erraret ejusque ignorantiam aperte proderet, earundem litterarum, præfixo singulis nomine Pauli, indubia existentia in authenticis Codicibus et in bibliotheca Cæsarea, ex qua exscripsit Gretzerus, et in Vaticana, ex qua Unuphrius Panvinius argu-

menta singularum deprompsit, quæ Baronius ad annum Christi 767 ex ordine recitat, qui ordo juxta annorum seriem accommodatus ab eo diversus est quem in Codice Carolino obtinent. Quam male itaque ex simili silentio Anastasii in Vita Zachariæ papæ Natalis Alexander falsitatis arguit Childerici exactionem et exaltationem Pippini ad Francorum regnum ejusdem Zachariæ auctoritate factas, cum ex eodem silentio Anastasii incredibilis et nulla fide dignas cæteroque innegabiles epistolâs Pauli ad Pippinum potuisset pari ratione affirmare. Æstimet hinc prudens lector Natalis ingenium, et studium erga sanctam sedem, et simul vim in hujusmodi casibus argumenti negativi. BALDINUS.

2. Sæpius suos missos cum apostolicis obsecratoriis atque admonitoriis litteris, etc. Quas S. pontifex litteras hæc de re scripsit imperatori, ab Adriano papa I diserte memoratas in epistola ad Constantinum et Irenem ejus parentem Augustos, eæ profecto non supersunt. Illæ pari modo desiderantur, quas eadem dedit occasione ad Pippinum regem, quibus eum rogabat, ut, quæ ejus auctoritas erat, apud iconomachum imperatorem intercederet, avertendi eum causa ab Ecclesiæ persecutione. Id dumtaxat constat ex septima Pauli epistola ad Pippinum, probe eum nosse, quod Græci imperatoris persecutio ejusque iniqua consilia contra apostolicam sedem ex eo proveniebant, quod pontifex orthodoxam fidem ac venerabilis antiquitatis traditionem defendebat, quas ille impius evertere moliebatur. Quia, ut plenissime satisfacta est vestra excellentia, non ob aliud ipsi nefandissimi nos persequuntur Græci, nisi propter sanctam et orthodoxam fidem, et venerandam Patrum piam traditionem, quam cupiunt destruere atque conculare. (Paul. ep. 7 ad Pipp. reg., cod. Carol. 34.) Id conlili Constantinus ceperat adversus apostolicam sedem, ut in possessionem rediret exarchatus Ravennæ, quem Pippinus, devictis Longobardis, legitime in suam potestatem redegerat, ac Romano pontifici cum summa potestate, utique dominio possidendum concesserat. Probe autem intelligens imperator, fieri nunquam posse ut optatum finem assequeretur, quoad pontifici Francorum opes auxilium ferrent; ac nisi Longobardorum regem ad suas partes traheret, spe utilitatis illectum, ut utrumque evinceret, nil intentatum reliquit. Ea propter legatos in Franciam misit, qui nullum non moventes lapidem, ut famam pontificis læderent, ab inito cum eodem foedere Pippinum regem retraherent. Eodem tempore suos Ravennæ, totoque in exarchatu emissarios habebat, qui populos ad defectionem contra pontificem excitabant. Nuptias etiam Leonis filii, quem in consortium imperii sibi adseverat, cum filia Pippini Giselide proponi jussit. Et ne disparitas religionis, quam obtendebat pontifex, ut ille aiebat, deficiendi causa, impedimento esset, congressum de religione in Francia haberi petiit, in quo rationem orthodoxæ, quam toto in imperio servari is vole-

missos cum apostolicis obsecratoriis atque ^a admonitoriis litteris præfatis Constantino et Leoni Augustis direxit pro restituendis confirmandisque in pristinum venerationis statum sacratissimis imaginibus Domini Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis, atque beatorum apostolorum, omniumque sanctorum prophetarum, martyrum et confessorum.

Hic enim beatissimus pontifex ¹ cum omnibus spiritualibus suis studiis magnam sollicitudinis curam erga sanctorum cœmeteria indesinenter gerebat. Unde cernens plurima eorundem sanctorum cœmeteriorum loca neglecta, ac desideria antiquitatis maxima demolitione, atque jam vicina ruinæ posita, protinus eadem sanctorum corpora de ipsis dirutis abstulit cœmeteriis. (Qua cum hymnis, et canticis spi-

ritualibus infra hanc civitatem Romanam introduccens, alia eorum per titulos ac diaconias, seu monasteria, et reliquas ecclesias cum concedenti studuit reconstruere.

^b Hic sanctissimus præsul in sua propria domo monasterium a fundamentis in honore sancti Stephani, scilicet martyris atque pontificis, necnon et beati Silvestri, item pontificis et confessoris Christi, construxit; ubi et oraculum in superioribus ejusdem monasterii montis ædificans, eorum corpora magna cum veneratione condidit. Infra claustra vero ipsius monasterii ecclesiam miræ pulchritudinis a fundamentis noviter construxit. Quam musivo et marmoribus decorans, et omnem illius ornatum in auro, argentoque, et diversis speciebus largiens; sed et ² cyburium ibidem ex argento librarum fecit. illoque inn-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., *communibus*.

² Cod. Luc., *ciburium*.

VARIORUM NOTÆ.

bat, reddidissent sui legati quos eam ob causam missurus erat. Cæterum nec congressus propter Parisios habitus, nec machinamenta omnia quæ Copronymo venerunt in mentem apud Pippinum adhibenda, promoverunt quidquam, ut a catholica fide sanctæque sedis defensione optimus princeps avelleretur. (Ep. 20 et all. Paul. ad Pipp. in Cod. Car. Adon. in Chron. Eginh. ad an. 767.) Quamobrem Constantinus alio se convertens Longobardorum regi accomodavit aures, qui fœdere cum illo jungi adversus papam promittebat. Pacta his conditionibus stipulata: Amho junctis viribus pugnuros, ut Ravennam et Hydruntum suam in ipsorum ditionem redigerent; harum primam possessuros Longobardos, alteram cum finitima regione Græcos; imperatorem continuo expedituram validissimam classem in Italiam ad prædictum finem. Quæ tamen Copronymus non fecit, sibi persuadens fore ut copiis, quas in Sicilia finitimisque locis habebat, satis essent ad Ravennam recipiendam absque Longobardorum auxiliis, quo tempore haud poterat rex Pippinus pontifici opem ferre, quippe qui bello cum ducibus sibi subditis Baiariæ et Aquitanie detinebatur. At pontifex consilii ejus opportune detectis, Pippino ea regi statim aperuit; ut Longobardorum rege ipsum ducesque Spoletinum, et Beneventanum cum aliis finitimis tueri sanctam sedem compellerent, si forte adversus eam Græci arma movissent. *Confestim vestrum dignemini dirigere Desiderio Longobardorum regi missum, ut, si necessitas fuerit significata, auxilium nobis pro incursatione eorundem inimicorum impertire debeat. Præcipiens Beneventanis atque Spoletinis, seu Tuscanis nobis a vicino consistentibus, ut ipsi nostro occurrant solatio.* (Paul. ep. 7 ad Pipp. r. Cod. Car. 34.) Hæc ut imperator percepit, nihil eorum quæ decreverat, molitus est. Contra vero Longobardorum rex Paulo molestiam toto pontificatus tempore ingessit. Præterea siquidem sanctæ sedi noluit reddere civitates Bononiæ, Imolam, Anconam, aliasque, quas redditorum se erat pollicitus, ut præsidio ejus ueretur adversus Hæthim, pro regno Longobardorum secum decertantem; deinde arma in Pentapoliem intulit, depopulatusque eam est: ac postremo ejecit duces Spoletio et Benevento, qui a sancta sede pendebant, aliosque intrusit, qui sibi essent subditi. Hæc querentem jura Pontificem produxit verbis, plene Papiensem tractatum se expleturum pollicitus inter Stephanum et Aistulphum stipulatum, si obsides sibi reddi curasset, quos Pippinus in Franciam duxerat, At Paulus, cui credebatur illudere, ipsum delusit, ostentu enim mittendi legatos petiitum obsides, iisdem jussit, ut perfidiam Longobardorum aperiret

regi, ejusque præsidium implorarent, utpote qui inter principes omnes unus poterat fœdus Longobardum revocare ad officium, atque Ecclesiæ subditos sustinere. *Perspicuum est, vos præ omnibus regibus et potentibus piis pollere operationibus.... Et ideo ut ipsum piæ operationis vestræ certamen effectu mancipetur, crebro nos congruit sicut liberatori ipsius S. Dei Ecclesiæ, et ejus peculiaris populi apostolicos dirigere apices.* (Ejusd. ep. 2 ad Pipp., Cod. Car. 15.) Quare Pippinus eo semper magis sanctæ sedis amator duos e præcipuis aula ducibus ad Desiderium misit, qui et significarunt, venturum ipsum regem cum potenti exercitu in Italiam, nisi is pontifici satisfaceret. Inexpectata re territus Longobardus partem eorum quæ Pontifici juris retinebat, Paulo reddidit, promissique se omne quidquid reliquum sibi fecerat, restitutum. *Dum ad nos conjunxissent Remedius Germanus vester, atque Autcharius gloriosissimus dux, constituit inter eos, et Desiderium Longobardorum regem, ut per totum instantem Aprilem mensem omnes justitias factoris vestri B. Petri apostolorum principis omnia videlicet patrimonia, jura etiam et loca, atque fines, et territoria diversarum civitatum nostrarum, reipublicæ Romanorum nobis plenissime restituisset. Unde ex parte quidem easdem justitias nobis idem Longobardorum rex fecisse dignoscitur; et reliquas omnes justitias se proficitur, atque omnino spondet nobis esse facturum.* (Id. ep. 3 ad Pipp. Cod. Car. 17, et 19 ejusd. Cod.) At Desiderius promissis non stetit; clam quippe, ut diximus, cum imperatore egit, ut juncto secum fœdere arma in pontificis jura inferret. Idque nequicquam machinatus, pro eo ut civitates et territoria nullo jure erepta, D. Petro, et ejus successoribus redderet, ut Pippino regi, quoties id fieri urgebat, pollicitus fuerat, novas invasiones meditabatur. Quamobrem sancto pontifici, quoad vixit, molestus fuit, ut novissima ejus epistola palam facit. *Pro certo agnoscat excellentissima Christianitas vestra, quia si nobis præfati civitatum nostrarum ab eisdem Longobardis invasi fines, atque patrimonia reddita non fuerint, etiam ea, quæ primitus reddiderunt invadere insidiabuntur.* (Id. ep. 17 et 19 Cod. Car.) SOMMER.

^a Admonitoriis litteris. Hæc et præcedentes litteræ Pauli ad Constantinum imperatorem et Pippinum regem desiderantur. Priorum mentio habetur in epistola Hadriani papæ ad Constantium et Irenem Augustos. BIN et LABB.

^b Hic sanctissimus præsul in sua propria domo monasterium. De ecclesia et monasterio a Paulo I fundatis exstat apud cardinalem Baronium ad annum Christi 761 constitutum sive privilegium in Romano

merabilium sanctorum corpora, quæ de præfatis demeritis abstulit cœmeteriis, maximo venerationis condidit affectu. In eodem quippe monasterio purima contulit prædia, et possessiones, ac loca urbana, vel rustica superflue, atque abundanter ditans auro et argento, aliisque rerum speciebus, et omnibus utilitatibus, ubi et monachorum congregationem construens, ² Græcæ modulationis psalmodiæ cœnobium esse decrevit, atque Deo nostro omnipotenti, et omnibus ibidem requiescentibus sanctis, magnis sub interdictionibus sedule ac indesinenter laudes statuit persolvendas.

Hic fecit noviter ecclesiam infra hanc civitatem Romanam in via Sacra, juxta templum ¹ Romuli, in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli, ubi

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., Romis.

² Mausi om., dum.

A ipsi beatissimi principes apostolorum, tempore quo pro Christi nomine martyrio coronati sunt, ² dum Redemptori nostro funderent preces, propria genua flectere visi sunt. In quo loco usque hactenus eorum genua pro testimonio omnis in postremo venturæ generationis in quodam fortissimo silice licet esse noscuntur designata. Nam, et infra ecclesiam beati Petri apostoli foris muros hujus civitatis Romanæ noviter oraculum in honore sanctæ Dei Genitricis construxit, juxta oratorium sancti Leonis papæ: secus fores introitus sanctæ Petronillæ, atque beati Andreæ apostoli, musivo et diversis metallis cum adornans. Ubi et effigiem sanctæ Dei Genitricis in statua ex argento deaurato, quæ pensat libras ² centum constituit: in quo oraculo et sepulturam sibi

² In al. deest numerus.

VARIORUM NOTÆ.

synodo ab eodem pontifice editum, quod luculenter confirmat quæ ab Anastasio narrantur hoc loco. Postquam enim in eo constituto Paulus verba fecit de nonnullis sanctorum martyrum cœmeteriis, partim vetustate collapsis, partim a sacrilega Longobardorum feritate dirutis, subdit sequentia: *Unde conspecta eorumdem sanctorum locorum desidiosa incuria, et ex hoc valde ingemiscens, atque plurima doloris attentus mœstitia, aptum prospexi, Deo annuente, eosdem sanctos martyres, et confessores Christi, et virgines, ex istadem dirutis auferre locis. Quos et cum hymnis et canticis spiritualibus in hanc Romanam introduximus urbem, et in ecclesiam, quam noviter a fundamentis in eorum honorem construxi (intra mœnia scilicet in domo, quæ mihi parentali successione obvenit, in qua me natum constat atque enutritum), eorum sanctissima collocans condidi corpora. Ubi congregationem constitui monachorum speciali censura in honorem et nomine beatorum Stephani papæ et martyris, atque Silvestri papæ et confessoris Christi; in quo veneranda eorum quiescunt corpora. Monasterium vero virorum monachorum esse censui; scilicet ad modulationis exercendam psalmodiam in perpetuum esse decrevi. Quam perpetuam psalmodiam cum Græcæ modulationis tuisse Anastasius affirmet, hinc facile conjicitur monasterium hoc a Paulo traditum fuisse monachis Græcis, qui Iconoclastarum in Orientis imperio persecutione sævientem, ex eorum sedibus pulsati in Urbem sese conulerunt. Impius enim imperator Copronymus maximo odio in monachos flagrans, quos ejus hæresi strenuos adversarios, validosque sacrarum imaginum defensores sentiebat, edictum circa hæc tempora promulgavit, quo vetuit, omne genus suppliciorum intentans, quomnis in ejus ditione monachi degerent. Ergo aliis alio migrantibus, quicunque Romanam venerit, benigne a Paulo pontifice excepti instructissimo hoc monasterio fuerunt donati, ubi eorum ritu ecclesiastica officia persolverent, colerentque debito honore quiescentes ibi Christi martyrum et confessorum exuvias. Sed quanta fuerit magnificentia fundationis hujus monasterii, præter ea quæ a scriptore nostro de illo referuntur, ex verbis etiam ipsius constituti a Paulo promulgati, sacerdotali præseunte, ut supra dixi, et confirmante concilio, potest intelligi: *Et ecce, inquit Paulus, propitiante Domino idem a nobis in eorum honorem fundatum monasterium, diversis prædiis atque rebus, possessionibus urbanis vel rusticis, et cunctis necessariis utensilibus optime ditantes, omnia quæ ad condemnationem luminarium, et sedulam sacrificiorum oblationem, vel ea quæ ad usus illic consistentium monachorum sufficiunt, concessimus, id est massas, fundos, casales, colonias, vi-**

*neas etiam atque hortos, et oliveta, sive domos, et hospitia, salinas et aquimolus, vel piscarias, et reliqua possessionum prædia in diversis locis et civitatibus sita, simulque et servorum famulantium secum peculium. Addentes etiam et sub jure et ditione ipsius nostri monasterii confirmantes aliqua monasteria, et venerabilia loca cum universis possessionibus, et omnibus ejus generaliter, et in integro pertinentibus. Neque vero in falsitatis suspicionem constitutum Pauli idcirco potest traduci quod notæ chronice non apte conveniunt in apographo ad annum laudatum a Baronio vulgato, in cuius calce hæc habetur subscriptio: *Datum quarto Nonas Junii, imperante domino Constantino Augusto a Deo coronato magno imperatore, anno quadagesimo primo ex quo cum patre regnare cepit, et post consulatum ejus anno vigesimo primo, indictione decima quarta.* Cum enim Constantinus Copronymus ultima die mensis Martii anni 720 consors imperii paterni dictus fuerit, dieque decima octava Junii anni 744 de more consulatum capessens, Leoni patri ejusque impletati successerit, annus quadagesimus primus ejus imperii cum anno vigesimo ejus consulatus simul non possunt concurrere: nam unius anni spatio consulatus excedit imperium. Sed Pauli constitutum, *dignum sancti pontificis monumentum* a Baronio appellatum, non ideo suppositionis nomine est reprehendendum. 1. Quia temporariæ notæ in Baroniano apographo male consignatæ, bene fortasse coherent in autographo assertivo Romæ a monialibus sancti Silvestri, ob temporum vices in monachorum locum subrogatis, a quibus mihi concessum non fuit ut illud videre; præsertim cum levi errore facillique ad excidendum e re-cribentium manibus diplomæ Pauli typis excusum laboret. 2. Quia constituti series tunc historico nostro probe consonat, tum relationi litteris adjunctæ, quas Stephanus III de restituta ei divinitus per beatum Dionysium martyrem valetudinis scripsit, ubi monasterium hoc appellatum ad sanctos Martyres in Schola Græcorum, nobiliter a Paulo germano ejus exstructum dicitur: exstatque in Areopagitice Hilduini apud Surium tomo V. 3. Tandem quia pleraque vetera diplomata, quæ apud omnes constanti fide recipiuntur, essent rejicienda, cum in describendis chronice notis, librarii sæpe sapius, ut constat apud eruditos, peccaverint. MAÆUS.*

² Græcæ modulationis. Exceperat Paulus pont. profugos monachos, qui persecutione Constantini Copronymi excesserant tota Græcia, eisdemque Romæ monasterium S. Stephani edificavit, pro domicilio. De ea persecutione a Copronymo potissimum adversus monachos excitata loquitur ad hunc modum Theophanes, pag. 373: *Monasteria quoque, cedes il-*

construxit. ^a Hic dum in ecclesia beati Pauli apostoli activo tempore pro valido calor fervore demoraretur, corporali præoccupatus ægritudine illic vitam finivit, ubi et sepultus est. Illicque fere trium mensium spatio ejus ¹ inhumatum permansit funus. Postmodum vero congregati omnes Romani cives et aliæ nationes, ejus corpus per flumen Tiberis navicula

A transfretantes, ad beatum Petrum cum psalmodiæ honore deportaverunt, et in præfate ab eo constructo oraculo eum sepellerunt. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembris, presbyteros duodecim, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero ² tres. Et cessavit episcopatus annum unum et mensem unum.

VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc. et al., *humatum*.

² In al. desunt tres et reliqua.

VARIORUM NOTÆ.

as sacras in Dei gloriam et salvandorum refugia constructas, militum sententiæ suæ pravitate infectorum communes et profanas domus fieri declaravit. Ac monasterium quidem Dalmatarum, cœnobium omnium Byzantii celeberrimum, militibus diversorium assignavit: alia quoque sacra ædificia, qualia Calistrati, Dii, et Maximini, nominibus insignita laudantur, et alias monachorum religiosas ædes, et virginum sedes a fundamentis evertit. Quos autem vel arte militari præstantes, vel dignitate conspicuos, maxime sibi prius necessarios, et libidinum ejus secretarumque turpitudinum consocios et mystas, monasticæ vitæ studiosos eam persequi comperisset, certa morte damnabat, tanquam ex eorum confessionibus sibi pudorem incussum iri conjectans. S. Stephanus Junior monachus hi. cœ sicut auctor ut in Occidentem commigrarent, ut legitur in eius Vita, tom I Analect. Græc. Loppini, pag. 436. Quandoquidem tres apud nos (aiebat vir sanctus ad monachos) supersunt partes eorum qui cum nefariis hæc hæresi communionem non habent, vobis auctor sum, ut in illas accuratis. Nullus enim alius locus est, Draconi subjectus, qui ejus vaniloquantia morem non gerat; monachos autem inter alia loca advenisse pariter Romam proditit idem Stephanus diaconus in Vita citata: Tunc cernere erat monastico ordine, et Nasarico habitu quasi in captivitate abducto, orbatum Byzantium. Ille Pontum Euxinum, hic Cyprum petebat: alius Romam discedere meditabatur. Cætera, si lubet, videsis apud Theophanem. BENCINUS.—Græcæ

modulationis. Cum impius imperator Copronymus edicto promulgato monachos in Oriente esse prohibuisset, ingens Græcorum monachorum multitudo sese Romam contulerat. Quorum cum Græca lingua peculiaris esset, eosdem in monasterio collocatos voluit ea præstare quæ in suis Orientalibus monasteriis præstare consueverant: nimirum ut psalmodiarum cantum aliaque officia ecclesiastica sua ipsorum lingua persolverent. BIN. et LABB.

^a *Hic dum in ecclesia B. Pauli. Eodem anno septingentesimo sexagesimo septimo, Paulus papa, dum in ecclesia beati Pauli apostoli æstivo tempore ob fervorem calor demoraretur, ægritudine corporis correptus, illic laborum mercedem a Deo recepturus evocatus est in cœlum, die vigesima octava mensis Junii, annos decem, mensem unum, sedisset, ut scribit Anastasius, et cum eo Martinus Polonus, et Luitprandus, et ob honorem quem apostolo Paulo jugiter ac impense detulerat, primus in eadem sancti Pauli bæilica sepeliri se voluit; verum aliquibus mensibus elapsis in Vaticanum translatus est, et in oratorio quod ipse prope altare majus exererat conditus fuit. Ejus nomen inscriptum est a Baronio in Martyrologio Romano ad diem xxviii Junii, quo mortalitatem explevit; antea enim nomen ejus memoratum fuerat ad diem xxvii Januarii a Petro de Natalibus, lib. iii, cap. 50, a Carthusianis Colon., in Additionibus ad Usuardum, a Canisio, Maurolyco, Felicio et Galestio. PAULUS.*

SANCTI PAULI I

ROMANI PONTIFICIS

EPISTOLÆ.

EPISTOLÆ INTEGRÆ CODICIS CAROLINI,

Quorum summam tantummodo Labbeus ex Baronio dederat.

EPISTOLA PRIMA.

Exemplar epistolæ ubi Paulus diaconus et electus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ^a significans de transitu Stephani papæ per Immonem missæ, missum domni Pippini regis.

^b Domno excellentissimo filio Pippino regi Francorum et patrio Romanorum, Paulus diaconus, et in Dei nomine electus sanctæ sedis apostolicæ, cum gravi genuit et immenso mœnore cordis.

Innotescimus a Deo protectæ excellentiæ tuæ, potentissimi victor rex, Dei vocatione de hac luce

^a Lambec., *significat de transitu.*

^b Grets.: Summ. apud Baronium et Centurios.

^c Lambec. *In cujus etiam transitu, etiam et ipsi, etc.*

C ad æternam requiem esse subtractum sanctæ recordationis dominum et germanum meum Stephanum papam. ^e In cujus etiam transitu et ipsi lapides, si dici potest, nobis conflantes lacrymaverunt. In cujus apostelatus ordinem a cuncta populorum cetera mea infelicitas electa est. Et dum hæc agentur, convenit ^d Romam Immo christianissimæ excellentiæ tuæ missus, et cum eo loquentes una cum nostris optimatibus, aptum perspeximus ^e cum hic detineri, donec Dei providentiâ, sacra apostolica

^d Lambec., *Conjunctis Romam Immo.*

^e Idem., *cum hic detinere.*